

PRO
SOJNI
DOKU
MENTI
ČASA

ZEMALJSKI MUZEJ
BOSNE I HERCEGOVINE

Doški
muzej

PRO
SOJNI
DOKU
MENTI
ČASA

PROSOJNI
DOKUMENTI
ČASA

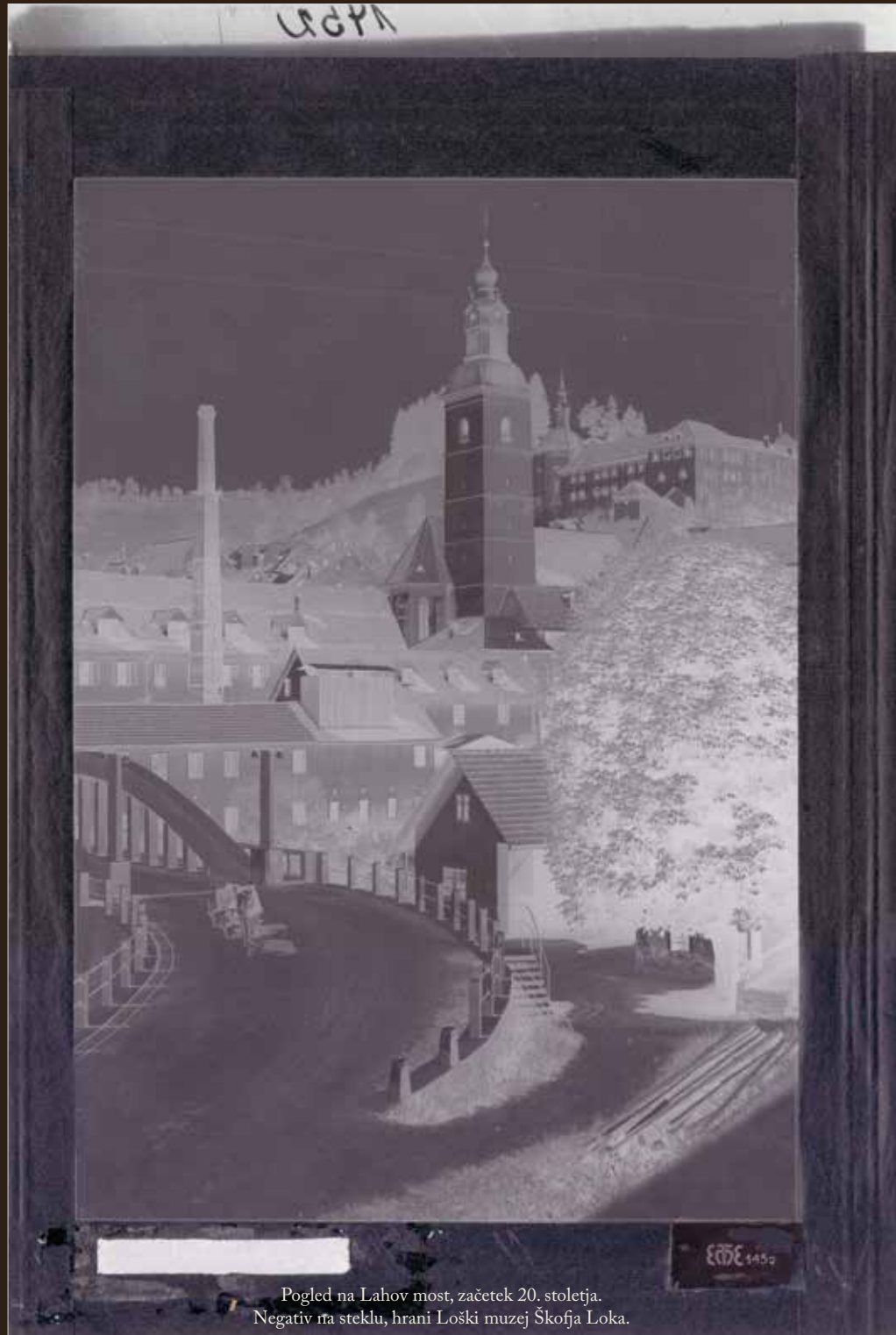
PROSOJNI DOKUMENTI ČASA

Fotografije na steklo iz depoja Loškega muzeja
&
Fotografski opus Františka Topiča iz
Narodnega muzeja Bosne in Hercegovine

Loški muzej Škofja Loka
Galerija Ivana Groharja

18. 4. 2018-3. 6. 2018

Pogled na Lahov most, začetek 20. stoletja.
Negativ na steklu, hrani Loški muzej Škofja Loka.

V Loškem muzeju hranimo tematsko in avtorsko raznoliko zbirko negativov na steklo. Nekaj tisoč steklenih plošč je bilo ali darovano ali pa jih je muzej odkupil. Žal se je nekaj podatkov o fotografijah in ljudeh ter krajih, zabeleženih na fotografijah, skozi desetletja izgubilo. Odločili smo se, da prvič v zgodovini muzeja razstavimo to dragoceno in še neobdelano zbirko negativov na steklo.

Fotografski fond negativov na steklene plošče je raznolik tudi po velikosti. Poleg standardiziranih formatov (6 x 9 cm, 9 x 12 cm, 13 x 18 cm) hranimo tudi nekaj manjših (4,5 x 6 cm). Časovno jih umeščamo v obdobje od začetka 20. stoletja (redke v konec 19. stoletja) do začetka druge svetovne vojne.

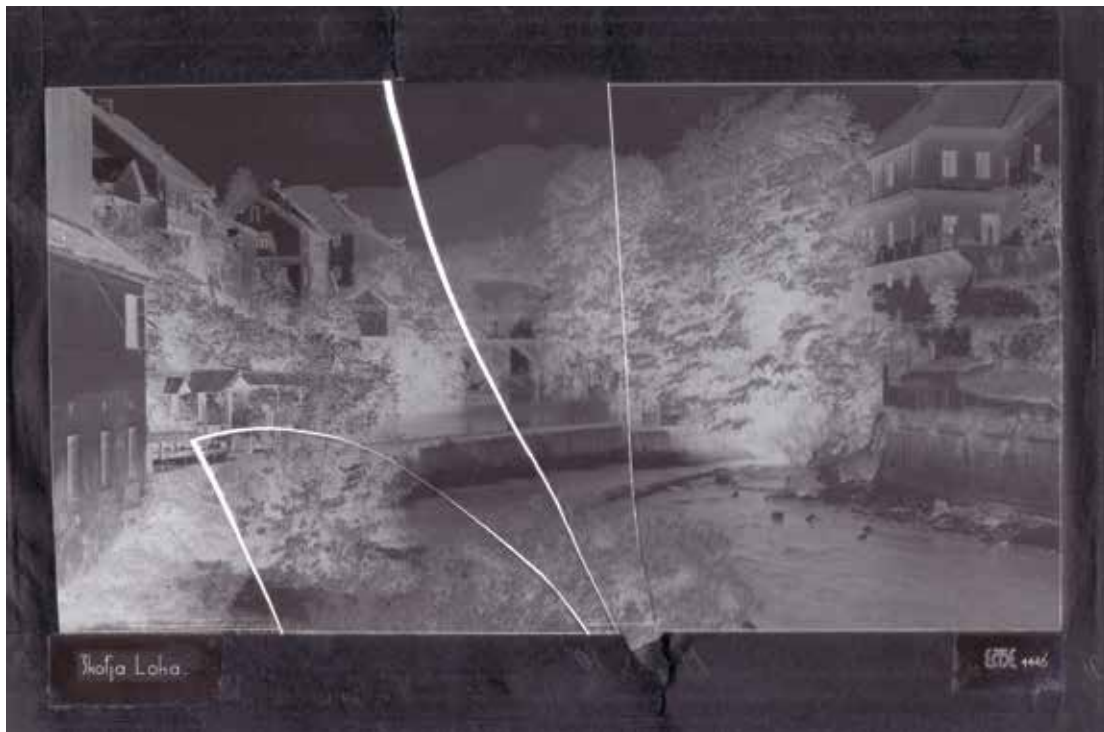
Zbirko sestavljajo fotografije več avtorjev, tako profesionalnih kot ljubiteljskih fotografov. Za enega od fondov, ki ga hranimo v muzeju, Vincencij Demšar piše¹, da so delo selškega fotografa Franca Bešterja - Kalanovega (1914–2006). Drugi del fonda predstavlja fotografije Burdychove družine². Večina negativov na steklenih ploščah, ki upodablja Burdychovo družino, je nastala v obdobju 20. in 30. let 20. stoletja. Tretji del fonda pa je

avtorsko in tematsko zelo raznolik. V njem najdemo panoramske posnetke narave, vedute okoliških mest, portrete, fotografije pomembnih dogodkov v Škofji Loki in okolici ter naravnih pojavov, na primer udar strele v nevihti.

Del fonda je bil v zadnjih štiridesetih letih odkupljen, del pa je bil darovan Loškemu muzeju. Ker gre za občutljivo gradivo, smo ga temu primerno tudi hranili. Kljub temu pa je nekaj steklenih plošč razbitih ali počenih. Gre za mehanske poškodbe, ki so nastale ob nepravilnem ravnanju z gradivom, verjetno že pred prihodom v muzej. Steklene plošče z mehanskimi poškodbami smo še dodatno zaščitili s hrbtno podporo, da steklo ne bi pokalo dalje.

¹ Vincencij Demšar. Prvi fotografi – "poklicni" fotoamaterji v Selški dolini v prvi polovici 20. stoletja. V: Železne niti 10, Zbornik Selške doline, 2013, str. 230–235.

² Erwin Burdych, ki je z družino prišel iz Češke, je leta 1895 kupil Fabianovo lekarno v Škofji Loki. Leta 1904 so zgradili novo lekarno v Kapucinskem predmestju. V začetku 50. let 20. stoletja je bila lekarna preseljena v novo zgrajeni Zdravstveni dom v Škofji Loki.

Primer mehanske poškodbe. Pogled na Kapucinski most, Škofja Loka, neznani avtor. Negativ na steklu, hrani Loški muzej Škofja Loka.

Druga vrsta poškodb, ki jih je opaziti pri steklenih ploščah, pa so kemične poškodbe, pri katerih se na robovih pojavljajo razjede ali pa se zaradi nepravilnega fiksiranja lušči plast suhe želatine.

Poleg tega so negativni na steklene plošče zelo občutljivi na svetlobo, saj prevelika izpostavljenost povzroča bledenje podobe.

Ob razstavi se je Loški muzej povezal z Narodnim muzejem Bosne in Hercegovine v Sarajevu, ki ravno tako hrani obsežen fond (5000) negativov na steklene plošče. Avtor fonda v Zemaljskem muzeju je František Topič. Tako kot naše tudi njihove fotografije nosijo veliko dokumentarno vrednost. Topič je med letoma 1885 in 1919 dokumentiral vrsto družbenih in naravnih dogodkov, kronist vsakdanjega življenja je na terenu ovekovečil

podobe ljudi, interierja, vedut, prosvetnih in cerkvenih objektov. Narodni muzej je negative na steklu digitaliziral in jih ustrezno obdelal ter objavil v monografiji z naslovom Sarajevo između dvije carevine, Fotografije Františka Topiča iz perioda 1885-1919, ki je izšla leta 2007. Za pričujočo razstavo smo v Loškem muzeju iz njihovega obsežnega fonda odbrali 60 fotografij in jih razporedili v pet tematskih sklopov (mesto, otroci, portreti, posebni dogodki in interier). Potemtakem ni naključje, da v teh *prosojnih dokumentih časa* najdemo veliko skupnih točk med loškim in sarajevskim fondom, saj oba odslkavata življenje, ki je utripalo na diametralno nasprotnih koncih balkanskega polotoka, pa vendar nas je občasno družil isti državni okvir (Avstro-ogrška, Jugoslavija). V tem povezovanju vidimo prednost pri izpostavljanju vseh tistih vrlin, ki nas povezujejo.

Primer kemične poškodbe. Portret vojaka, prva svetovna vojna, neznani avtor. Negativ na steklu, hrani Loški muzej Škofja Loka.

LOŠKI KRONISTI PRETEKLOSTI

Konec 19. in začetek 20. stoletja je bilo za področje znanosti in tehnike prelomno obdobje. Nova dognanja in izumi so preko časopisov in revij ponašali v svet pripomočke in naprave, ki so lajšali in bogatili življenje. S kopico novosti je tudi v naše dežele in v Škofjo Loko prišla fotografija in vzbudila zanimanje peščice Ločanov.

Oton Sadar (1864–1919), ki je izhajal iz učiteljske družine, je bil leta 1896 registriran kot prvi poklicni fotograf v Škofji Loki. Leta 1899 si je zgradil svoj prvi fotografski atelje. To je bila lesena enokapna uta v velikosti 3,10 x 2 m. Ob fotografiranju je klient sedel v uti, ozadje pa se je dalo spreminjati z različnimi poslikanimi panoji. Sadar je leta 1910 kupil del parcele na Kopališki ulici in zgradil večji atelje s sobo (4 x 5 m) in salonom (7 x 5 m). V tem času je Otonu pri delu pomagala njegova hči Ana (rojena 1897), po očetovi smrti pa je še do leta 1923 sama vodila atelje in ga nato prodala Avgustu Blazniku (1883–1950).

Blaznik je svojo fotografsko dejavnost registriral leta 1905. Sprva še ni imel svojega ateljeja in je dejavnost opravljal doma, v hiši na Spodnjem

Ivan (Janez) Karlin, fotografiral Oton Sadar, začetek 20. stoletja. Zasebna last.

Marija Pajer, vdova Karlin, poročena Plantarič, fotografiral Avgust Blaznik, začetek 20. stoletja. Zasebna last.

trgu, nato se je leta 1914 preselil v Kajbetovo hišo na Mestni trg, leta 1923 pa v nekdanji Sadarjev atelje. Pri njem se je fotografske obrti izučila njegova hčerka Stanka (rojena 1914), ki je še po očetovi smrti vodila atelje.

Obrtne evidence Občine Škofja Loka v začetku 20. stoletja navajajo fotografa Josipa Marguča, ki je imel svoj atelje v Blaževi ulici, kaj več kot posamezne fotografije pri zasebnikih pa ni ohranjenega. V Škofji Loki so od prve polovice 20. stoletja kot fotografi delovali še Alojz Pavlovčič, Janko in Julijana Šelhaus, na Sovodnju Matija Debeljak, ljubljanski fotograf Marjan Kocmur pa je imel v Škofji Loki svojo fotografsko podružnico. V Žireh je imel fotografski atelje od leta 1924 Štefan Mlakar. Po drugi svetovni vojni so v Škofji Loki delovali fotografi Jože Oblak, Stanka Krašovec (hči Avgusta Blaznika), Ivanka Košenina - Aki, Mira Mohorič in Špela Mohorič (še danes), Lojze Šturm, pozneje Stane Šturm (še danes).

Loški fotografi s preloma stoletja so se fotografske obrti priučili na različne načine. Nekateri so se s fotografijo začeli ukvarjati zgolj ljubiteljsko, nato pa so odprli lasten fotografski atelje. Vsekakor pa se je bilo za samostojno delovanje poklica treba priučiti pri mojstru fotografije in opraviti mojstrski izpit. Avgust Blaznik se je fotografije učil pri znanem ljubljanskemu ateljejskem in umetniškem fotografu Avgustu Bertholdu, ki je bil po rodu Ločan. Zaznati je tudi, da je bila fotografska obrt v Škofji Loki bolj družinsko usmerjena, saj so poklic prevzemale hčerke

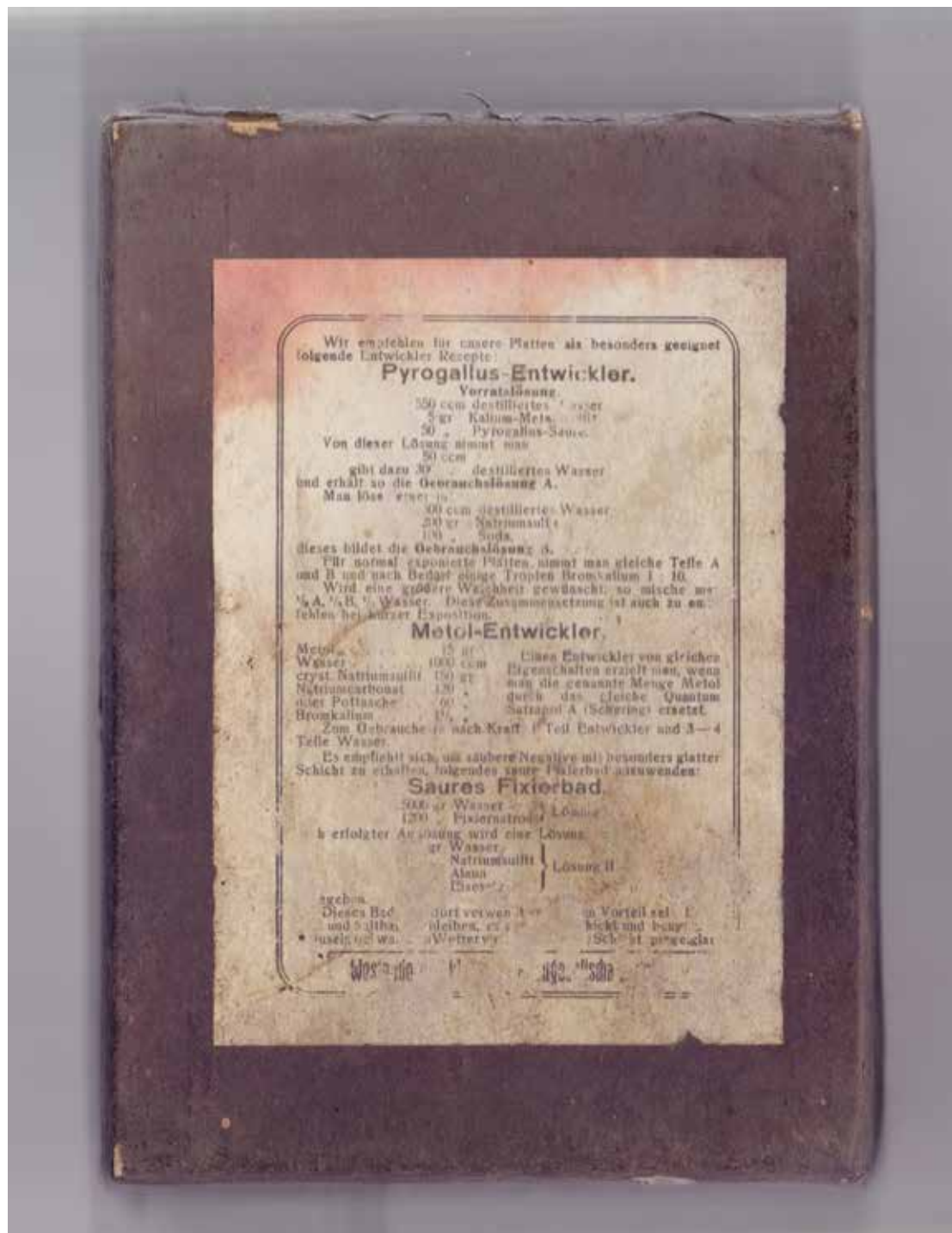
Štampiljka fotografa Josipa Marguča, začetek 20. stoletja. Zasebna last.

ali pa v primeru družine Šelhaus, kjer sta se zakonca ukvarjala s fotografijo, sin Edi Šelhaus.

Glede opreme in uporabe fotografskih tehnik loških fotografov ne vemo veliko, saj žal ni ohranjenih arhivskih virov (korespondence, računov itd.), ki bi pričali o tem, kakšne materiale so uporabljali, kje so naročali kemikalije, fotografski papir in podobno. V muzeju hranimo zbirko škatel steklenih plošč, ki so jih loški fotografi uporabljali pri svojem delu. Iz zbirke je razvidno, da so jih naročali iz različnih krajev (Dunaj, Berlin, Stuttgart, München in celo Lyon oziroma Pariz). Večinoma je šlo za standardizirane formate 9 x 12 cm in 13 x 18 cm znamk Agfa, Hauff, Perutz in nekaj drugih. Ob tem gre sklepati, da so bili vsekakor seznanjeni z novostmi na slovenskem (ali celo evropskem) trgu. Kljub temu lahko domnevamo, vsaj po pričevanjih, da so starejši predvojni fotografi uporabljali tehniko suhega koloidnega postopka. Kupili so že pripravljene plošče, ki so jih vstavili v fotoaparatus in jih po osvetlitvi

Marjanca Karlin, poročena Primožič, fotografiral Josip Marguč, začetek 20. stoletja. Zasebna last.

(fotografranju) razvili. Za uporabo kemikalij, razvitje in fiksiranje steklenih plošč in fotografij je imel vsak fotograf svoje preference.

Pri preučevanju fotografij na steklo se pojavlja tudi problem avtorstva, saj jih običajno niso podpisovali. Pri fotografijah na steklo je bilo tudi pogosto, da so fotografijo spraskali s stekla in ga ponovno uporabili.

Fotografi na prelomu iz 19. v 20. stoletje so razvite fotografije označevali z naslovi svojih ateljejev. Običajno so na zadnjo stran secesijsko okrašenih kartonov, na katere so lepili fotografije, odtisnili svoje ime in naslov. Tudi pri Otonu Sadarju se pojavljajo tovrstne oznake. Na sprednji strani fotografije je bilo na kartonu natisnjeno Oton Sadar Škofja Loka. Na hrbtni strani pa se v slovenski različici pojavljata dva zapisa: Oton-a Sadar Fotografični atilje v Škofjiloki »Na Grabnu« ali Oton-a Sadar Fotografični atilje v Škofjiloki Zgornji Karlovec. V nemški različici pa na sprednji strani zasledimo Otto Sadar Bischoflack, na hrbtni strani pa Otto Sadar Photograph, Atelier Bischoflack. Na tak način so fotografi tudi reklamirali svojo obrt. Nekateri fotografi niso imeli natisnjenih kartonov s svojim imenom, zato so na hrbtno stran kartona natisnili štampljko s svojim imenom.

Fotografranje včasih ni bilo tako vsakdanja stvar, kot je danes. Ljudje so se naročali pri fotografu zgolj za posebne priložnosti. Deklice in dečki so šli prvič k fotografu običajno ob prvem svetem obhajilu, pozneje pa verjetno še za kak pomemben dogodek (birna, poroka). Običajno so se naročili k fotografu v atelje, lahko pa so fotografa naročili tudi na dom.

Zadnja stran škatle steklenih plošč z receptom za razvijanje fotografij (proizvajalec ni znan, ker prva stran žal ni ohranjena). Hrani Loški muzej Škofja Loka.

“K sm bla še mejhna, so te tapru pelal k fotografu, k si šou k prumu svetmu obhajilu. Hudil smo k Blazniku u atelje. Se je šlo po štengcah dol (op. Atelje na Poljanski cesti), je mou zmeri take slikce razstaulene. K si pršu notr, je mou eno mizco, de se s lahk usedu.

Če si ti tou, de so te duma posnel, te je pršu slikat. Pa Blaznik, k je pršu dumu slikat, je mou celo upremo zboj. Pa je mou hčerko Stanko, k sta skupi slikala.

En tak stujau je mou, na tistmu stujalu je biu tist aparat in on je pol šou, k te je naštimu, je dau čez glava tista rjuha pa te je sliku. Pol si pa čez neki cajta slike dubu, ne koj. Negova hčerka je bla pa zmeri tk urijena. Pa zrihtala te je, kk se morš pustaut, kk se držat. Pa k si šou za pru svet obhajil, si mogu pukleknt pa tkle roke držat (molitev). Pa punavad, se mi zdi, da je dau svečko zrav. A veš, to se nis sliku kr tk. To je biu ceu dugodk.”

(po pripovedovanju Meri Bozovičar, rojena 1931)

V tem obdobju so na Loškem delovali tako poklicni kot redki amaterski fotografi. Čeprav je bila poklicna fotografija bolj usmerjena v ateljejsko delo, portretiranje posameznikov in skupin, pa so fotografi s svojo opremo hodili tudi po okolici ter ovekovečili podobe našega mesta. Fotografije slednjega so prodajali raznim založnikom, ki so jih izdajali kot razglednice.

Kronisti preteklosti so nam v teh *prosojnih dokumentih časa* pustili neprecenljive sledi življenja, ki je oblikovalo naše mesto in okolico. Za to je bilo potrebnega veliko znanja, poskušanja in vztrajnosti. Ujeti pravi trenutek portretiranja, dogodka ali vedute našega mesta je zahtevalo ostro oko, za razvitje fotografije pa poznavanje tehnike in fotokemije. Z vsakim desetletjem se je napredek kazal v boljših, hitrejših in zmogljivejših postopkih, ki so omogočili fotografiranje slehernemu, ki ga je to zanimalo. Danes, ko nas do fotografije loči le en klik, pogosto pozabimo na dolgo pot, ki jo ima le-ta za sabo.

Škofja Loka / Glavni trg

Mestni trg v Škofji Loki, fotografiral Avgust Blaznik,
prvo desetletje 20. stoletja. Hrani Loški muzej Škofja Loka.

Foto: Avgust Blaznik

PROSOJNI DOKUMENTI ČASA

Fotografije na steklo iz depoja Loškega muzeja
&
Fotografski opus Františka Topiča iz Narodnega muzeja Bosne in Hercegovine

18. 4. 2018-3. 6. 2018

Kustosinja razstave: Biljana Ristić

Loški muzej Škofja Loka

Grajska pot 13

4220 Škofja Loka

Slovenija

T: +386 (0)4 5170 400, E: info@loski-muzej.si, W: www.loski-muzej.si

Galerija Ivana Groharja

Mestni trg 37, Škofja Loka

E: gig@loski-muzej.si

Urednica kataloga: Biljana Ristić

Pomočnica urednice: Marija Demšar

Besedila: Biljana Ristić

Lektoriranje: Anja Strajnar

Grafično oblikovanje: Mito Gegič

Fotografije: fototeka Loškega Muzeja, Narodni muzej Bosne in Hercegovine, zasebni arhivi, Janez Pelko

Postavitev razstave: Mito Gegič

Tehnična podpora razstave: Boris Krajnc, Vida Grah

Tisk: Medium d.o.o.

Naklada: 400

Izdajatelj: Loški muzej Škofja Loka

Zanj: Saša Nabergoj

Razstavo in katalog so podprli:

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

Občina Škofja Loka

©2018 Loški muzej Škofja Loka

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Občina Škofja Loka

Loški
muzej

ZEMELJSKI MUZEJ
BOSNE I HERCEGOVINE